

پس برای این که مسیر هدایت را مشاهده کنیم باید غبارها را کنار بزنیم و برای این که بتوانیم حرکت کنیم باید موانع را از راه برداریم.

۲/۴- روش‌های آموزش

خداوند برای افزایش علم ما که نتیجه عمل به دانسته‌ها است از روش‌های مستقیم و غیر مستقیم استفاده می‌فرماید. گاهی طوری مطلب به ما می‌رسد که فکرش را نمی‌کنیم. «وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا * وَ يَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ - و هر کس تقوای الهی پیشه کند، خداوند راه نجاتی برای او فراهم می‌کند و او را از جایی که گمان ندارد روزی می‌دهد». (طلاق/۳ و ۲)

۳- نتیجه عمل نکردن به دانسته‌ها

۳/۱- از دست دادن یافته‌ها

کسی که به دانسته‌های خود عمل نمی‌کند، علاوه بر این که از به دست آوردن علم محروم می‌شود، با یک خطر سهمگین نیز مواجه است که از دست دادن یافته‌ها است. «وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ - از خواسته دل پیروی مکن که تو را از راه خدا گمراه می‌کند». (ص/۲۶)

۳/۲- گرفتن لذت مناجات

الف) پیامبر اکرم صلی‌الله‌وعلیه‌وآله‌وسلم فرمود: «خدای تعالی به داود علیه‌السلام وحی فرمود که: کمترین عقوبت از هفتاد عقوبت باطنی من نسبت به بنده‌ای که به علمش عمل نمی‌کند، این است که شیرینی ذکر را از قلبش خارج می‌کنم».

ب) و نیز از حضرت امام جعفر صادق علیه‌السلام مروی است که: خدای تعالی می‌فرماید: «هر بنده که خواهش نفس خود را بر طاعت من اختیار نمود کمتر چیزی که به او می‌کنم او را از لذت مناجات خود محروم می‌سازم».

۳/۳- بالاترین بلا

این بالاترین بلا برای انسان است که از مناجات با خدا لذت نبرد.

حضرت موسی علیه‌السلام برای مناجات با خدا می‌رفت، یک بی‌ادبی به او گفت: «از طرف من به خدا بگو: چقدر گناه کنم و تو کیفر نکنی؟!»

خداوند فرمود: «به او بگو: بالاترین بلا را بر تو نازل کرده‌ام و تو نمی‌فهمی! بلا و کیفر تو این است که از مناجات با من لذت نمی‌بری».

بسم الله الرحمن الرحيم

عمل به دانسته‌ها

اتَّقُوا اللَّهَ وَ يُعَلِّمَكُمُ اللَّهُ

«تقوای الهی پیشه کنید و خداوند شما را می‌آموزاند»

(انتهای آیه ۲۸۲ سوره بقره)

انس با قرآن: ثواب یادگیری قرآن

پیامبر اسلام صلی‌الله‌وعلیه‌وآله‌وسلم فرموده‌اند:

«مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَ تَقَرُّهُ فِي الدِّينِ كَانَ لَهُ مِنَ الثَّوَابِ مِثْلَ جَمِيعِ مَا أُعْطِيَ الْمَلَائِكَةُ وَ الْأَنْبِيَاءُ وَ الْمُرْسَلُونَ - هر کس برای کسب رضایت خدا و آگاهی در دین، قرآن بیاموزد، ثوابی مانند همه‌ی آن‌چه که به فرشتگان و پیامبران و رسولان داده شده، برای اوست». (ثواب الأعمال النص؛ ص ۲۹۳)

واژگان: اتَّقُوا: تقوا پیشه کنید يُعَلِّمُكُمْ: می‌آموزاند

۱- تقوا یعنی عمل به دانسته‌ها

۱/۱- معنی لغوی

ریشه‌ی اصلی تقوا، «وَقَى: نگهداری و حفظ شیء در برابر آسیب‌ها» است، از این رو، «تَقَوَا» در حقیقت به معنای نگهداری نفس از آسیب‌های درونی (هوای نفس) و بیرونی (شیطان) و قرار دادن آن در حفاظ اطاعت و بندگی است.

۱/۲- تکلیف به اندازه وسع

از طرفی خداوند تبارک و تعالی از هیچ‌کس بیش از آن‌چه که علم و توان دارد تکلیفی نخواست و فرموده است: «لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا - خداوند هیچ کس را، جز به اندازه توانایش، تکلیف نمی‌کند». (بقره/۲۸۶)

۱/۳- دانستن برای عمل

هر کس برای آینده تصمیم گرفته است آن‌چه یاد می‌گیرد، انجام دهد، به گذشته بازگردد که تاکنون چه یاد گرفته است و به همان عمل کند.

الف) رسول اکرم صلی‌الله‌وعلیه‌وآله‌وسلم فرمود: «ای امت من از آن‌چه نمی‌دانید بر شما بیم ندارم ولی بنگرید آن‌چه را می‌دانید چگونه عمل می‌کنید».

ب) امیرالمؤمنین علیه‌السلام نیز می‌فرماید: «بر عالم است آنچه را می‌داند به کار بندد، سپس به دنبال دانشی رود که نمی‌داند».

ج) و فرمود: «شما به عمل کردن آنچه می‌دانید، نیازمندترید، تا آموختن آنچه نمی‌دانید».

۱/۴- ترک علم آموزی ممنوع

آنچه ذکر شد به معنی ترک علم آموزی نیست، در تفسیر نمونه به این موضوع اشاره کرده و نوشته است:

«برخی آیه: "اتَّقُوا اللَّهَ وَ يُعَلِّمَكُمُ اللَّهُ" را دلیل بر ترک تحصیل علوم گرفته‌اند. در حالی که چنین سخنی مخالف آیات قرآن و روایات مسلم اسلامی است.

حق این است که قسمتی از علوم را از طریق تعلیم و تعلم رسمی باید فرا گرفت و بخش دیگری از علوم الهی را از طریق معرفت و تقوا باید آموخت».

ضمن آن‌که: «تقوا بدون علم به احکام حاصل نمی‌شود اما این موضوع موجب نمی‌شود که برخی دیگر از مراحل علم مؤخر از تقوا نباشد».

۱/۵- همه مقداری علم دارند پس تکلیف هم دارند

کسی که به وظایف خود پایبند نیست، برای توجیه سستی و کوتاهی خود به دنبال بهانه می‌گردد، و چه بهانه‌ای بهتر از «نمی‌دانم»؟

اما خداوند می‌فرماید:

الف) «فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَ تَقْوَاهَا - خداوند شر و خیر انسان را به او الهام کرد» (شمس/۸)

ب) «قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ - راه هدایت از گمراهی، روشن شده است» (بقره/۲۵۶)

ج) امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام نیز فرموده است:

«علم [همیشه] برای شما هست؛ پس به علم خود، هدایت جویید».

۱/۶- جرم ندانستن

امام صادق علیه‌السلام درباره‌ی آیه ۱۴۹ سوره انعام که می‌گوید:

«قُلْ فَلِلَّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَاءَ لَهْدَاكُمْ أَجْمَعِينَ - بگو: دلیل رسا (و قاطع) برای خداست

(دلیلی که برای هیچ‌کس بهانه‌ای باقی نمی‌گذارد). و اگر او بخواهد، همه‌ی شما را (به) اجبار) هدایت می‌کند. (ولی چون هدایت اجباری بی‌ثمر است، این کار را نمی‌کند)».

فرموده‌اند: «خداوند در روز رستاخیز به بنده‌ی خویش می‌فرماید بنده‌ی من! آیا می‌دانستی (و گناه کردی)؛ اگر بگوید آری، می‌فرماید: چرا به آنچه می‌دانستی عمل نکردی؟ و اگر بگوید نمی‌دانستم، می‌گوید: چرا یاد نگرفتی تا عمل کنی؟ در این موقع فرو می‌ماند، و این است معنی حجت بالغه».

۲- نتیجه عمل به دانسته‌ها

۲/۱- روشن شدن مجهولات و مشتبهات

«عمل به آنچه می‌دانیم»، یک تأثیر بسیار مهم و شگفت‌انگیز به دنبال دارد و آن «روشن شدن مجهولات و مشتبهات» ما است.

در قرآن کریم آمده است: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا، إِنَّ تَتَّقُوا اللَّهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا - ای مؤمنان! اگر تقوای الهی پیشه کنید، خداوند برای شما فرقان (قدرت تشخیص حق از باطل) قرار می‌دهد» (انفال/۲۹)

۲/۲- آموزش آنچه نمی‌داند

الف) رسول خدا صلی‌الله‌وعلیه‌وآله‌وسلم فرمود: «مَنْ عَمِلَ بِمَا يَعْلَمُ وَرَتَّهُ (عَلَّمَهُ) اللَّهُ عِلْمًا لَمْ يَعْلَمْ - هر کس به آنچه می‌داند عمل کند، خداوند، آن‌چه را ندانسته به او می‌آموزد».

ب) امام صادق علیه‌السلام فرمود: «مَنْ عَمِلَ بِمَا عَلِمَ كُفِيَ مَا لَمْ يَعْلَمْ - هر کس به آنچه می‌داند عمل کند، از آن‌چه نمی‌داند کفایت شود».

ج) آیت‌الله بهجت در دستورالعمل‌های خود به طالبان حقیقت فرمودند: «آن‌چه می‌دانید عمل کنید، و در آن‌چه نمی‌دانید احتیاط کنید تا روشن شود، و اگر روشن نشد، بدانید که... قطعاً مواعظی را که شنیده‌اید و می‌دانید، عمل نکردید و گرنه روشن بودید».

۲/۳- غبار را کنار بزن

یکی از حالات و قوایی که در طرز تفکر عملی انسان که مفهوم خوب و بد و این‌که الآن چه می‌بایست بکنم و چه نمی‌بایست بکنم و این‌گونه معانی و مفاهیم را بسازد تأثیر دارد، طغیان هوا و هوس‌ها و مطامع و احساسات لجاج‌آمیز و تعصب‌آمیز و امثال این‌هاست، این امور اگر از حد اعتدال خارج شوند و انسان محکوم این‌ها باشد نه حاکم بر این‌ها، در برابر فرمان عقل فرمان می‌دهند، دیگر آدمی ندای عقل خویش را نمی‌شنود، در برابر چراغ عقل گرد و غبار و دود و مه ایجاد می‌کنند.